

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/34/2006

WIĘZI SPOŁECZNE I WSPÓŁPRACA Z INNYMI LUDŹMI

KOMUNIKAT Z BADAŃ

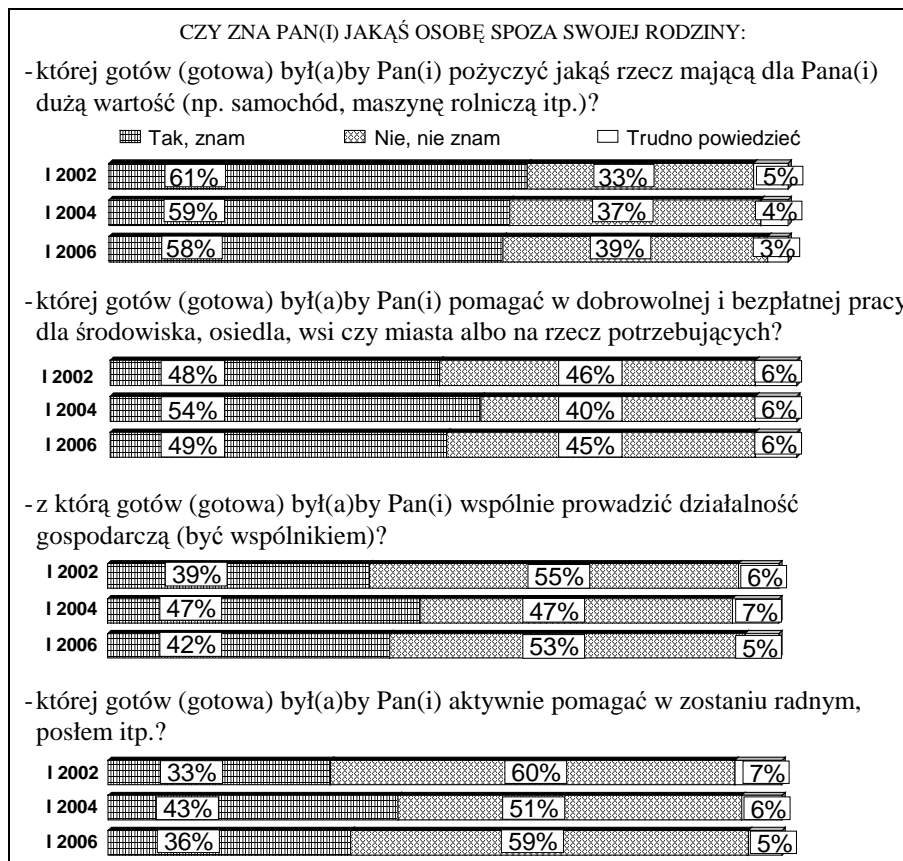
WARSZAWA, LUTY 2006

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA



Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
28 września 2005 roku

- Zdecydowana większość ankietowanych (77%) uważa, że działając wspólnie z innymi ludźmi można osiągnąć więcej niż samemu. Co dziewiąty (11%) uznaje jednak taką współpracę za marnowanie czasu.
- Od czterech lat systematycznie wzrasta (z 50% w roku 2002 do 54% w 2004 i 63% obecnie) liczba respondentów deklarujących, że ludzie tacy jak oni współpracując z innymi są w stanie pomóc potrzebującym lub przyczynić się do rozwiązania niektórych problemów swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta.
- Badani deklarują, że znają osoby spoza rodziny, z którymi gotowi byliby współdziałać w takich sprawach, jak: pożyczanie wartościowej rzeczy (58%), praca społeczna na rzecz środowiska lokalnego (49%), prowadzenie działalności gospodarczej (42%), pomoc w kampanii przed wyborami samorządowymi lub parlamentarnymi (36%).



- Zdecydowana większość badanych (70%) deklaruje gotowość do współdziałania z ludźmi spoza rodziny, w tym 21% we wszystkich czterech wymienionych dziedzinach, 17% - w trzech, 16% - w dwóch i 16% - w jednej dziedzinie. Prawie jedna trzecia (30%, o 5 punktów więcej niż w roku 2002) nie wykazuje żadnej gotowości do współpracy.

Wyniki naszych badań świadczą o umacnianiu się społeczeństwa obywatelskiego w Polsce¹. Od ośmiu lat niemal nie zmienia się odsetek Polaków poświęcających swój czas na pracę w organizacjach obywatelskich - obecnie działa w nich niemal jedna czwarta. Utrzymuje się także zaangażowanie obywateli w rozwiązywanie problemów swojego środowiska i pomoc osobom potrzebującym - w minionym roku, podobnie jak w latach 2002 i 2004, dobrowolną i nieodpłatną pracę na rzecz swojej społeczności lokalnej podjął co czwarty ankietowany (a ponad połowa utrzymuje, że ma tego typu doświadczenia). Jeśli weźmiemy pod uwagę oba rodzaje aktywności społecznej (w organizacjach obywatelskich oraz na rzecz swojego środowiska), okazuje się, że obecnie prawie dwie piąte Polaków ma swój udział w społeczeństwie obywatelskim (przed czterema laty była to jedna trzecia).

Wprawdzie większość Polaków ciągle pozostaje poza sferą społeczeństwa obywatelskiego, jednak nasze sondaże ukazują istnienie niewykorzystanej, niejako uspiętej gotowości do obywatelskiego zaangażowania. U jej podłoża leży podzielane przez większość Polaków przekonanie, że obecnie w kraju potrzebna jest solidarność międzyludzka, a nie walka o swoje sprawy kosztem innych. W ostatnich czterech latach umocniła się też wiara obywateli w skuteczność wspólnego z innymi działania na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących - tak myślący stanowią obecnie większość.

Podstawowe znaczenie ma również odnotowane przez nas dość powszechne i stabilne w ostatnich czterech latach zaufanie Polaków nie tylko do ludzi, z którymi łączy ich pokrewieństwo, znajomość, wspólna praca lub sąsiedztwo, ale także do organizacji charytatywnych, Kościoła, harcerstwa i wojska. Instytucjami największego zaufania społecznego niezmiennie są w Polsce także organizacje międzynarodowe, a zaufaniem większości cieszą się również Rzecznik Praw Obywatelskich oraz Instytut Pamięci Narodowej. Należy przy tym podkreślić, że w ostatnich dwóch latach znacznie wzrosło zaufanie Polaków do Unii Europejskiej oraz do instytucji władzy wykonawczej, ustawodawczej, sądowniczej, a także do partii politycznych, a od roku 2002 umocniło się też

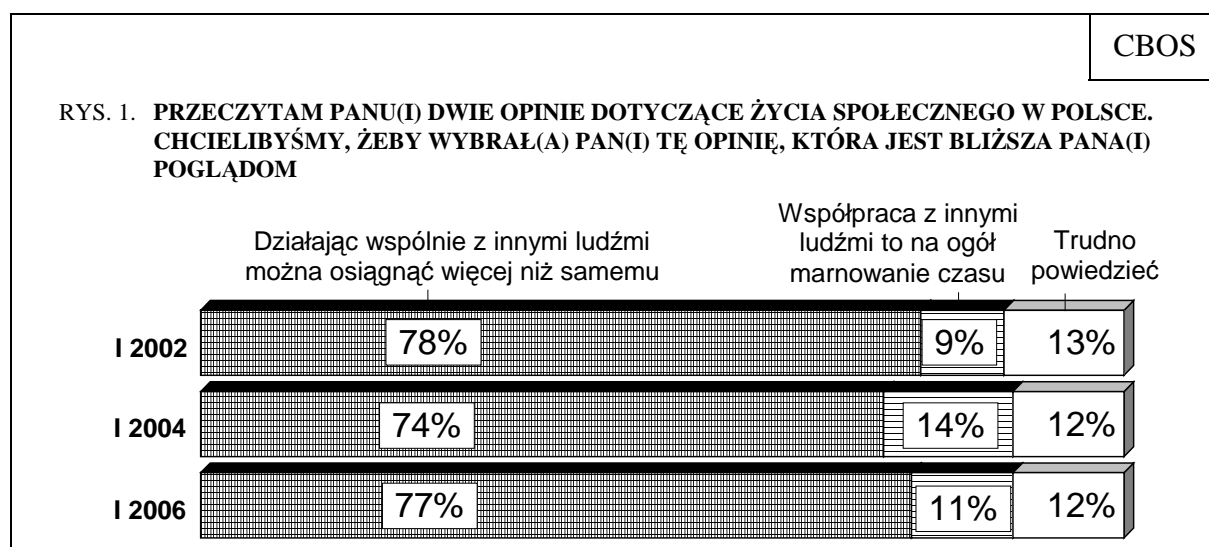
¹ Zob. komunikaty CBOS: „Stan społeczeństwa obywatelskiego w latach 1998-2006”, styczeń 2006, oraz „Zaufanie w sferze prywatnej i publicznej a społeczeństwo obywatelskie”, luty 2006 (oprac. B. Wciórka).

zaufanie do lokalnych władz samorządowych. W latach 2002-2006 w postawie Polaków wobec instytucji życia publicznego znacznie częściej ujawnia się zaufanie niż nieufność². Wyniki naszych badań potwierdzają ponadto, że zaufanie w sferze prywatnej i publicznej sprzyja udziałowi w społeczeństwie obywatelskim, a nieufność go blokuje.

O potencjale obywatelskim Polaków mogą także świadczyć omawiane w tym opracowaniu deklaracje ankietowanych³. Ukazują one wiarę w sens współpracy z innymi ludźmi. Ujawniają także więzi, jakie łączą badanych z osobami spoza rodziny, z którymi gotowi są współdziałać pracując społecznie na rzecz swojego środowiska lokalnego, prowadząc działalność polityczną i gospodarczą oraz pomagając w inny sposób.

WIARA W SENS WSPÓŁPRACY

Zdecydowana większość Polaków wierzy w sens współpracy z innymi ludźmi - w jej opłacalność oraz skuteczność. Obecnie ponad trzy czwarte ankietowanych (77%) uważa, że działając wspólnie z innymi ludźmi można osiągnąć więcej niż samemu. Tylko co dziesiąty (11%) uznaje taką współpracę za marnowanie czasu. W ciągu ostatnich czterech lat poglądy w tej sprawie niemal się nie zmieniły.

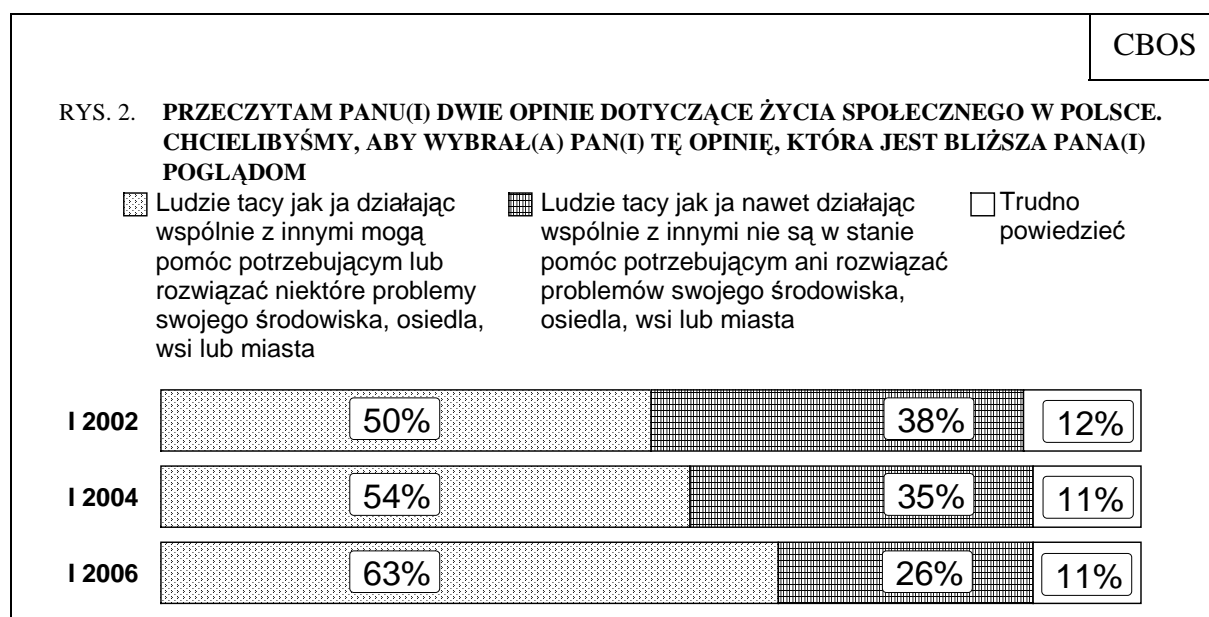


² Mimo odnotowanych pozytywnych zmian, nadal niskie miejsce w rankingu społecznego zaufania zajmują: administracja publiczna, sądy, a przede wszystkim – Sejm i Senat oraz partie polityczne, którym obywatele ciągle odmawiają zaufania. Równie silnie nacechowany nieufnością jest stosunek Polaków do nieznanym, z którymi stykają się w różnych sytuacjach życiowych. Zdecydowanie największe pokłady nieufności ujawniają się jednak w deklaracjach dotyczących stosunku do tzw. *większości ludzi*. Zob. komunikat CBOS „Zaufanie w sferze prywatnej i publicznej a społeczeństwo obywatelskie”, wyd. cyt.

³ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (188) zrealizowano w dniach 6-9 stycznia 2006 roku na liczącej 1007 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

We wszystkich grupach społecznych dominują osoby, które zdają sobie sprawę z pożytków płynących ze współpracy z innymi. Odsetek ich w pewnym stopniu zależy jednak od położenia społecznego badanych i jest tym większy, im lepiej są oni wykształceni, lepiej oceniają własne warunki materialne i im większa jest miejscowość, w której mieszkają. Opłacalność współpracy najczęściej dostrzegają ludzie młodzi, szczególnie uczniowie i studenci, badani z wyższym wykształceniem, przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, respondenci żyjący w dobrych warunkach materialnych, najrzadziej zaś - osoby mające 65 lat i więcej, robotnicy niewykwalifikowani, gospodynie domowe, badani z wykształceniem podstawowym, żyjący w złych warunkach materialnych (zob. tabele aneksowe).

Najważniejsze jednak jest to, że coraz więcej Polaków wierzy w skuteczność wspólnego działania na rzecz swojej społeczności lokalnej.



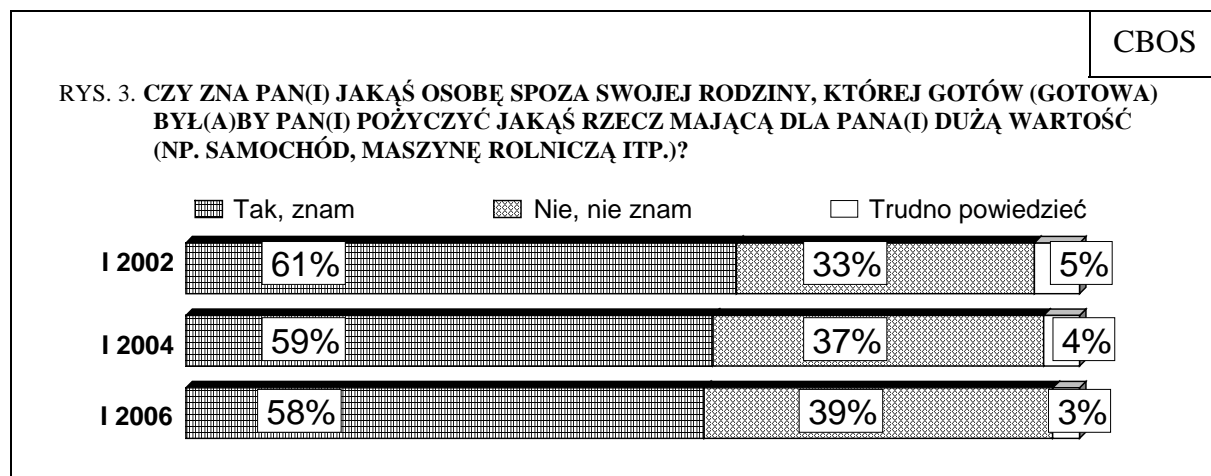
W latach 2002-2006 znacznie wzrósł odsetek badanych deklarujących, że ludzie tacy jak oni działając wspólnie z innymi są w stanie rozwiązać niektóre problemy swojego środowiska, osiedla, wsi, miasta lub pomóc potrzebującym. Pogląd taki wyraża obecnie prawie dwie trzecie ankietowanych (63%), czyli o 13 punktów procentowych więcej niż w 2002 roku. Jednocześnie maleje grupa tych, którzy uważają, że nie są w stanie skutecznie współdziałać na rzecz swojej społeczności lokalnej. Poczucie bezradności obywatelskiej cechuje obecnie jedną czwartą badanych (26%), a więc o 12 punktów mniej niż przed czterema laty.

Poglądy w tej sprawie silnie wiążą się ze statusem społeczno-ekonomicznym badanych - im wyższa pozycja zawodowa, lepsze wykształcenie, warunki materialne i wyższe dochody, tym częstsza wiara w skuteczność współdziałania na rzecz swojej społeczności lokalnej lub potrzebujących. Natomiast gorsze położenie społeczne na ogół sprzyja poczuciu bezradności obywatelskiej, co szczególnie widać na przykładzie robotników niewykwalifikowanych, ale także - choć w mniejszym stopniu - robotników wykwalifikowanych oraz bezrobotnych, badanych żyjących w złych warunkach materialnych. Warto podkreślić, że z prawidłowości tej wyłamują się rolnicy, którzy należą do respondentów najbardziej przekonanych o skuteczności wspólnego działania na rzecz swojego środowiska.

W JAKICH DZIEDZINACH POLACY SĄ GOTOWI WSPÓLPRACOWAĆ?

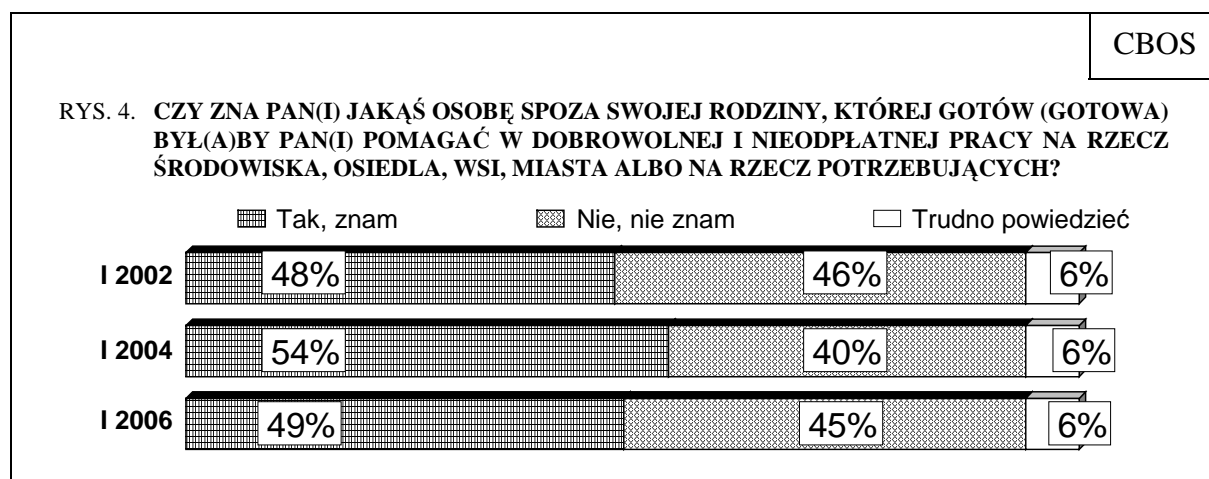
O gotowości do współpracy świadczą deklaracje ankietowanych, że znają osoby spoza rodziny, z którymi gotowi byliby współdziałać w takich konkretnych sprawach, jak: wspólna praca społeczna na rzecz środowiska lokalnego, współpraca w kampanii przed wyborami samorządowymi lub parlamentarnymi, wspólne prowadzenie działalności gospodarczej oraz pożyczanie wartościowej rzeczy.

Polacy najczęściej skłonni są współdziałać w sferze prywatnej pożyczając znajomym jakieś wartościowe rzeczy - deklaracje takie składa około trzech piątych (58%). Jest to jedyna dziedzina, w której niemal nic się nie zmieniło od 2002 roku.



Gotowość do tego typu kooperacji znacznie częściej przejawiają mężczyźni niż kobiety, jest ona też tym częstsza, im młodszy są badani, lepiej wykształceni i lepiej oceniają własne warunki materialne. Najczęściej deklarują ją uczniowie i studenci, najmłodszy badani oraz ludzie o najwyższym statusie społeczno-zawodowym i finansowym. Ponadprzeciętną gotowość do współpracy w tej dziedzinie wykazują także rolnicy (zob. tabele aneksowe).

Ponadto okazuje się, że co drugi Polak (49%) zna osoby, którym gotów byłby pomagać w dobrowolnej i bezpłatnej pracy na rzecz swojego środowiska lub potrzebujących. W ostatnich czterech latach deklaracje w tej sprawie ulegały wahaniom, mimo że w tym czasie systematycznie umacniało się przekonanie o skuteczności współdziałania na rzecz swojej społeczności lokalnej.

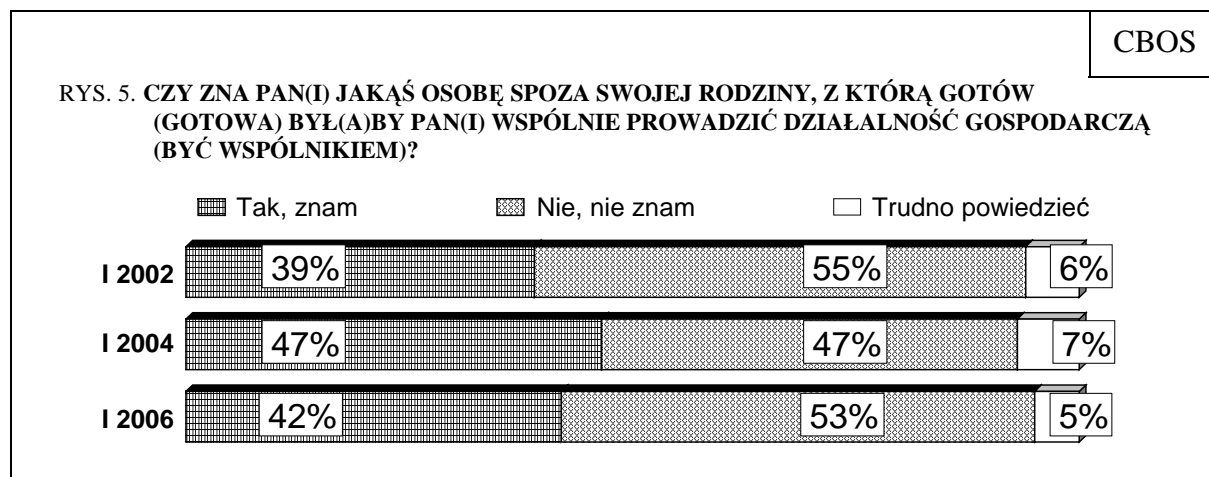


W większości grup społeczno-demograficznych przeważają badani gotowi do wspólnych działań społecznikowskich na rzecz społeczności lokalnej (zob. tabele aneksowe). Odsetek ich zależy jednak od statusu społeczno-ekonomicznego badanych i na ogół jest tym większy, im wyższe ich wykształcenie, pozycja zawodowa i lepsze warunki materialne. Gotowość do współpracy w tej dziedzinie najczęściej odnotowujemy u osób najlepiej sytuowanych, przedstawicieli kadry kierowniczej i inteligencji, pracowników umysłowych niższego szczebla, ludzi z wyższym wykształceniem, żyjących w dobrych warunkach materialnych, a także - co należy podkreślić - u rolników.

W kilku grupach społecznych przeważają licznie osoby nieprzejawiające gotowości do współdziałania. Należą do nich ludzie starsi, w wieku 65 lat i więcej, emeryci oraz badani znajdujący się w gorszym położeniu społecznym - z wykształceniem podstawowym, żyjący

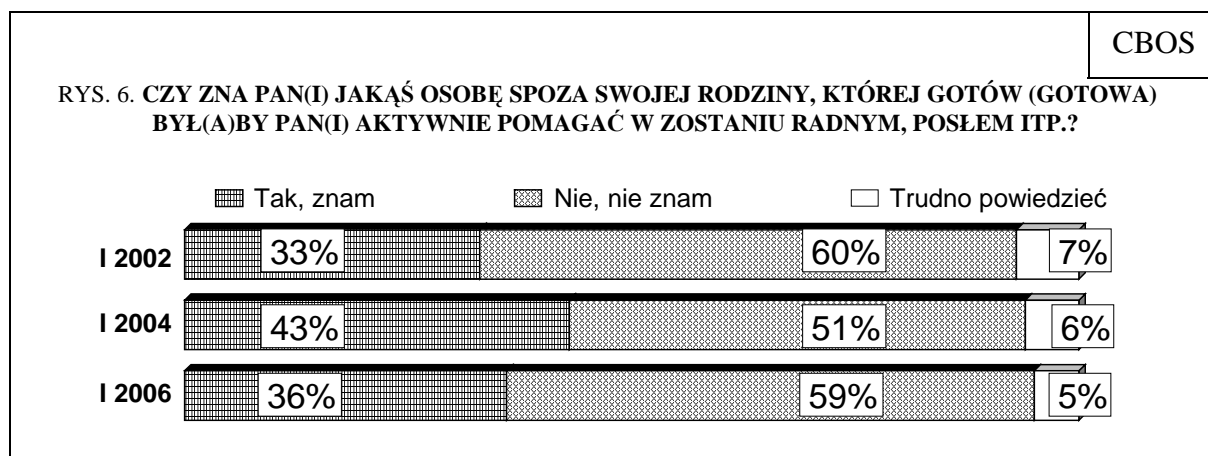
w złych warunkach materialnych, robotnicy niewykwalifikowani, a także niepraktykujący oraz niemający wykrystalizowanych poglądów politycznych.

Z kolei gotowość do wspólnego prowadzenia działalności gospodarczej z osobami spoza rodziny wyraża nieco ponad dwie piąte badanych (42%, czyli mniej niż przed dwoma laty i niemal tyle samo co cztery lata temu).



Mężczyźni wykazują większą niż kobiety gotowość do współdziałania w dziedzinie biznesu. Decydujące znaczenie ma jednak wiek i położenie społeczne badanych. Im są młodszy, lepiej wykształceni, im wyższy jest ich status zawodowy oraz lepsze warunki materialne ich gospodarstw domowych, tym częściej na ogół twierdzą, że znają ludzi, z którymi chcieliby wspólnie prowadzić działalność gospodarczą. Ponadprzeciętną gotowość deklarują także rolnicy. Najczęściej jednak zgłaszają ją uczniowie i studenci, badani z wyższym wykształceniem, najlepiej sytuowani, przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji. Najmniej skłonni do współpracy są ludzie w starszym wieku, z wykształceniem podstawowym, robotnicy niewykwalifikowani oraz emeryci i renciści (zob. tabele aneksowe).

Stosunkowo najmniej Polaków gotowych jest współdziałać w sferze polityki. Tylko nieco ponad jedna trzecia badanych (36%) zna osoby, którym skłonna byłaby aktywnie pomagać w zostaniu radnym lub posłem. W ostatnich czterech latach deklaracje w tej dziedzinie ulegały wahaniom.

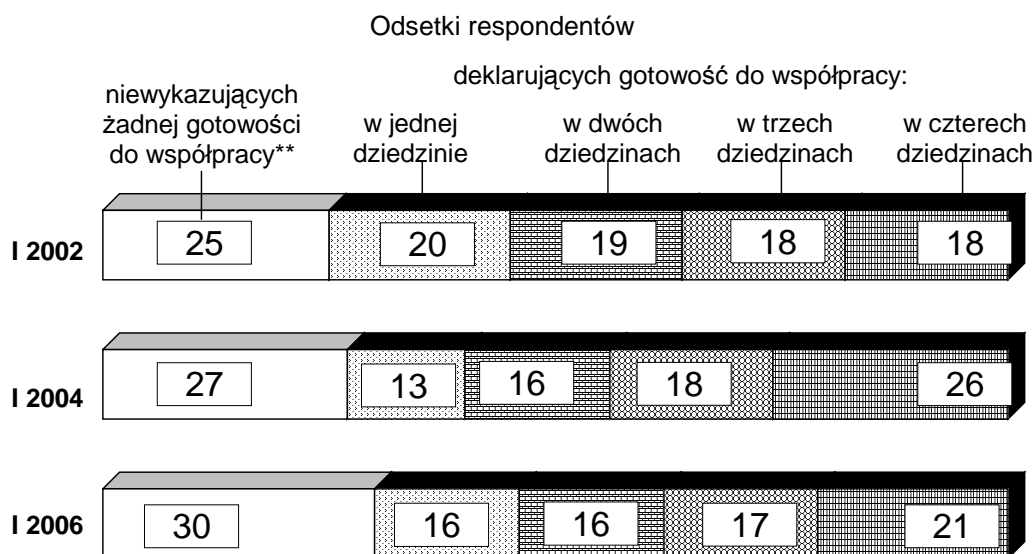


Gotowość do współpracy w dziedzinie polityki jest w niewielkim stopniu zróżnicowana społecznie. Najrzadziej wyrażają ją ludzie najstarsi (w wieku 65 lat i więcej), najgorzej wykształceni. Natomiast pozytywnie wyróżniają się rolnicy - ponad połowa z nich (58%) deklaruje, że zna osoby, którym skłonna jest aktywnie pomagać w zostaniu radnym lub posłem (zob. tabele aneksowe).

NASILENIE GOTOWOŚCI DO WSPÓŁPRACY

Nasilenie gotowości do współpracy próbujemy ocenić zliczając dziedziny, w których ankietowani gotowi są współdziałać z ludźmi spoza rodziny. Okazuje się, że prawie jedna trzecia badanych (30%) nie wykazuje gotowości do współpracy w żadnej z wymienionych dziedzin. W ciągu ostatnich czterech lat grupa ta nieco się zwiększyła (o 5 punktów procentowych). Zdecydowana większość Polaków (70%) ma jednak znajomych, z którymi skłonna jest współdziałać, w tym jedna piąta (21%) deklaruje gotowość do współpracy we wszystkich czterech dziedzinach, jedna szоста (17%) skłonna jest współdziałać w trzech z nich i takie same liczebnie grupy (po 16%) - w dwóch dziedzinach oraz w jednej.

RYS. 7. NASILENIE GOTOWOŚCI DO WSPÓŁPRACY Z LUDŹMI SPOZA SWOJEJ RODZINY*



* Uwzględniono gotowość do pożyczania wartościowych rzeczy, pracy społecznej na rzecz swojego środowiska i osób potrzebujących, wspólnego prowadzenia działalności gospodarczej oraz politycznej

**Respondenci, którzy na wszystkie pytania odpowiedzieli: „nie znam” lub „trudno powiedzieć”

Odsetki osób niewykazujących żadnej gotowości do współpracy z ludźmi spoza swojej rodziny są na ogół tym większe, im starsi są ankietowani, gorzej wykształceni, im niższa jest ich pozycja zawodowa oraz gorsze warunki materialne ich gospodarstw domowych. Brak jakiegokolwiek gotowości do współpracy częściej odnotowujemy u kobiet niż mężczyzn. Najczęściej cechuje on jednak najstarszych badanych (54%), najgorzej wykształconych (48%), emerytów (49%) i rencistów (44%). Natomiast znaczną gotowość do współdziałania (co najmniej w trzech dziedzinach) przejawiają ludzie najlepiej sytuowani (58%), z wyższym wykształceniem (56%), przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji oraz pracownicy umysłowi niższego szczebla (po 53%). Można więc uznać, że młody wiek i dobre położenie społeczne sprzyjają gotowości do współdziałania, natomiast blokują ją starszy wiek i gorsze położenie. Wyjątek stanowią rolnicy, którzy należą do osób najbardziej gotowych do współdziałania - ponad połowa z nich (54%) deklaruje, że zna ludzi, z którymi skłonna byłaby współpracować w co najmniej trzech dziedzinach (zob. tabele aneksowe).

**WIARA W SENS WSPÓŁPRACY ORAZ ZAUFANIE W SFERZE PRYWATNEJ
I PUBLICZNEJ A GOTOWOŚĆ DO WSPÓŁDZIAŁANIA**

Wyniki sondażu ukazują, że wiara w sens współpracy (w jej opłacalność i skuteczność) wyraźnie sprzyja gotowości do współdziałania z osobami spoza rodziny w każdej z wymienionych dziedzin (przede wszystkim w dobrowolnej i nieodpłatnej pracy na rzecz swojej społeczności, w pożyczaniu wartościowych rzeczy, w działalności gospodarczej oraz - w mniejszym stopniu - politycznej), zwiększa też jej nasilenie. Natomiast brak wiary w sens współpracy blokuje gotowość do współdziałania.

Tabela 1. Współczynniki mierzące siłę związku między wiarą w skuteczność i opłacalność współpracy a gotowością do współdziałania z osobami spoza rodziny

Wiara w sens współpracy	Gotowość do współdziałania z osobami spoza rodziny w formie:				Nasilenie gotowości do współdziałania
	pracy społecznej na rzecz społeczności lokalnej	działalności politycznej	działalności gospodarczej	pożyczenia wartościowej rzeczy	
Wiara w opłacalność współpracy	0,16**	0,13**	0,15**	0,15**	0,19**
Wiara w skuteczność współpracy na rzecz swojej społeczności	0,18**	0,12**	0,13**	0,15**	0,19**
Współczynniki korelacji r Pearsona. Poziom istotności korelacji oznaczono **p<0,001					

Bardzo ważne jest także zaufanie do znajomych. Im większe, tym częściej badani gotowi są współdziałać z nimi na rzecz swojej społeczności lokalnej, a także pożyczać im wartościowe rzeczy oraz - w mniejszym stopniu - wspólnie prowadzić działalność gospodarczą i polityczną. Zaufanie do znajomych zwiększa też nasilenie gotowości do współdziałania, natomiast nieufność ją blokuje. Odnotowujemy także, że ufne nastawienie do rodziny (najbliższej i dalszej) ma pewien wpływ na gotowość do współpracy na rzecz swojego środowiska oraz zwiększa ogólne nasilenie gotowości. Zaufanie do najbliższej rodziny sprzyja ponadto gotowości do gospodarczego współdziałania ze znajomymi i pożyczania im wartościowych rzeczy.

Nie bez znaczenia jest także stosunek do nieznajomych. Osoby ufne nastawione do nieznajomych częściej niż inne wykazują gotowość do współpracy w sferze polityki,

a także - choć w mniejszym stopniu - w pozostałych sprawach, bardziej skłonne są też współpracować w wielu dziedzinach. Mniejsze znaczenie ma deklarowane zaufanie do większości ludzi, choć i ono wiąże się z większą skłonnością do kooperacji w sprawach społeczności lokalnej oraz ewentualnej pożyczki.

Tabela 2. Współczynniki mierzące siłę związku między zaufaniem w sferze prywatnej, do nieznajomych i większości ludzi a gotowością do współdziałania z osobami spoza rodziny

Zaufanie do:	Gotowość do współdziałania z osobami spoza rodziny w formie:				Nasilenie gotowości do współdziałania
	pracy społecznej na rzecz społeczności lokalnej	działalności politycznej	działalności gospodarczej	pożyczenia wartościowej rzeczy	
- najbliższej rodziny	0,08*	0,05	0,08*	0,06''	0,08*
- dalszej rodziny	0,09*	0,07''	0,01	0,04	0,07''
- sąsiadów	0,05''	0,04	0,01	0,01	0,03
- współpracowników	0,01	0,03	0,00	0,03	0,02
- znajomych	0,20**	0,12**	0,14**	0,16**	0,20**
- nieznajomych	0,06''	0,10**	0,05''	0,06''	0,09*
- większości ludzi	0,05*	0,03	0,01	0,05*	0,05

Współczynniki korelacji r Pearsona. Poziom istotności korelacji oznaczono: **p<0,001; *p<0,01;''p<0,05

O gotowości do współdziałania w znacznym stopniu decyduje także poziom zaufania do instytucji życia publicznego, a szczególnie do NATO i ONZ, Rzecznika Praw Obywatelskich, harcerstwa, Caritasu i PCK. Zaufanie lub nieufność do tych instytucji ma wpływ na gotowość do współpracy w każdej z omawianych dziedzin. Ponadto okazuje się, że gotowość do współdziałania na rzecz społeczności lokalnej silnie uzależniona jest również od zaufania do Unii Europejskiej, lokalnych władz samorządowych, wojska, policji, Instytutu Pamięci Narodowej, a także związków zawodowych i partii politycznych oraz pozostałych instytucji (w mniejszym stopniu). Natomiast gotowość do współpracy politycznej zależy także od zaufania do partii politycznych, policji i wojska oraz - w mniejszym stopniu - do rządu.

Tabela 3. Współczynniki mierzące siłę związku między zaufaniem do instytucji życia publicznego a gotowością do współdziałania z osobami spoza rodziny

Zaufanie do:	Gotowość do współdziałania z osobami spoza rodziny w formie:				Nasilenie gotowości do współdziałania
	pracy społecznej na rzecz społeczności lokalnej	działalności politycznej	działalności gospodarczej	pożyczenia wartościowej rzeczy	
- NATO	0,15**	0,11**	0,10*	0,10**	0,15**
- ONZ	0,12**	0,08*	0,09*	0,12**	0,13**
- Rzecznika Praw Obywatelskich	0,13**	0,11**	0,10**	0,07''	0,13**
- harcerstwa	0,10**	0,13**	0,07''	0,09*	0,13**
- Caritasu	0,15**	0,09*	0,08*	0,06''	0,12**
- PCK	0,14**	0,06''	0,07''	0,06''	0,10**
- Unii Europejskiej	0,11**	0,05	0,05	0,08*	0,09*
- partii politycznych	0,08*	0,12**	0,05	0,03	0,09*
- policji	0,11**	0,11**	0,01	0,04	0,08*
- Instytutu Pamięci Narodowej	0,11**	0,06''	0,07''	0,01	0,08*
- Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy	0,05''	0,03	0,08*	0,05	0,07''
- związków zawodowych	0,08*	0,06''	0,03	0,04	0,07''
- lokalnych władz samorządowych	0,11**	0,06''	0,01	0,03	0,07''
- dużych przedsiębiorstw	0,06''	0,04	0,05	0,04	0,06''
- Kościoła rzymskokatolickiego	0,00	0,00	0,04	0,13**	0,06''
- wojska	0,11**	0,11**	0,01	0,03	0,06''
- rządu	0,07''	0,08*	0,02	0,01	0,05
- sądów	0,05''	0,00	0,04	0,06''	0,05
- Sejmu i Senatu	0,07''	0,06''	0,04	0,02	0,05
- telewizji	0,00	0,02	0,05''	0,05''	0,04
- Kościołów innych wyznań	0,05	0,06''	0,03	0,00	0,04
- gazet	0,01	0,02	0,01	0,01	0,01
- administracji publicznej	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01

Współczynniki korelacji r Pearsona. Poziom istotności korelacji oznaczono: ** $p < 0,001$; * $p < 0,01$; '' $p < 0,05$

UDZIAŁ W SPOŁECZEŃSTWIE OBYWATELSKIM A GOTOWOŚĆ DO WSPÓŁDZIAŁANIA

Wyniki sondażu wskazują na istnienie silnego związku między udziałem w społeczeństwie obywatelskim a gotowością do współpracy z ludźmi spoza swojej rodziny. Ankietowani, których możemy nazwać społecznikami, ponieważ dobrowolnie i nieodpłatnie pracują na rzecz swojej społeczności lokalnej (osiedla, wsi, miasta, kościoła lub potrzebujących) bądź poświęcają swój wolny czas na aktywność w organizacjach obywatelskich, znacznie częściej niż inni deklarują, że znają ludzi, z którymi gotowi byliby współdziałać w każdej z wymienionych dziedzin. Okazuje się przy tym, że społecznikowskie nastawienie najsilniej wpływa na gotowość do współdziałania na rzecz swojej społeczności lokalnej ($r=0,27$) oraz w dziedzinie polityki ($r=0,21$), natomiast w mniejszym stopniu sprzyja gotowości do pożyczania wartościowych rzeczy ($r=0,16$) oraz współpracy gospodarczej ($r=0,12$).

Tabela 4. Współczynniki mierzące siłę związku między udziałem w społeczeństwie obywatelskim a gotowością do współdziałania z osobami spoza rodziny

Udział w społeczeństwie obywatelskim	Gotowość do współdziałania z osobami spoza rodziny w formie:				Nasilenie gotowości do współdziałania
	pracy społecznej na rzecz swojej społeczności lokalnej	działalności politycznej (pomoc przy wyborach)	działalności gospodarczej	pożyczania wartościowej rzeczy	
Działanie w organizacjach obywatelskich	0,17**	0,11**	0,07**	0,11**	0,15**
Praca społeczna na rzecz swojej społeczności lokalnej w 2005 roku	0,29**	0,24**	0,17**	0,16**	0,27**
Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną	0,27**	0,21**	0,12**	0,16**	0,25**
Współczynniki korelacji r Pearsona. Poziom istotności korelacji oznaczono: ** $p<0,001$; * $p<0,05$					

Należy również podkreślić, że dobrowolne i nieodpłatne działanie na rzecz swojej społeczności lokalnej w znacznie większym stopniu niż działanie w organizacjach obywatelskich kształtuje gotowość do współpracy w każdej z omawianych dziedzin oraz jej nasilenie (por. wartości współczynników korelacji w pierwszym i drugim wierszu tabeli).



Większość Polaków wierzy w sens współpracy z innymi ludźmi, a także utrzymuje więzi z osobami spoza rodziny deklarując gotowość współdziałania z nimi w różnych dziedzinach życia. Wprawdzie najczęściej jest to gotowość do pożyczenia wartościowej rzeczy, jednak co drugi badany skłonny jest też dobrowolnie i nieodpłatnie współpracować na rzecz swojej społeczności lokalnej i niewiele mniej osób wyraża chęć wspólnego prowadzenia działalności gospodarczej. Stosunkowo najrzadziej deklarowana jest gotowość do współdziałania w sferze polityki (gdy chodzi o aktywną pomoc w kampanii wyborczej).

W ciągu ostatnich czterech lat nieco osłabła gotowość Polaków do współpracy. Obecnie prawie jedna trzecia (o 5 punktów więcej niż w 2002 roku) nie wykazuje żadnej chęci do współpracy z ludźmi spoza swojej rodziny. Zdecydowana większość deklaruje jednak taką gotowość, w tym jedna piąta skłonna jest współdziałać we wszystkich czterech wymienionych dziedzinach.

Z naszych badań wynika, że wiara w sens współpracy, zaufanie w sferze prywatnej i publicznej oraz udział w społeczeństwie obywatelskim umacniają więzi badanych z ludźmi spoza rodziny i dostarczają motywacji do współdziałania z nimi w różnych dziedzinach życia.

Opracowała

Bogna WCIÓRKA

A N E K S

Tabela 1. Przeczytam Panu(i) dwie opinie dotyczące życia społecznego w Polsce. Chcielibyśmy, aby wybrał(a) Pan(i) tę opinię, która jest bliższa Pana(i) poglądom. 1 - Działając wspólnie z innymi ludźmi można osiągnąć więcej niż samemu; 2 - Współpraca z innymi ludźmi to na ogół marnowanie czasu

	(%)			
	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	77	11	12	1007
Płeć				
Mężczyźni	78	11	10	479
Kobiety	75	12	13	528
Wiek				
18-24 lat	85	8	6	154
25-34	76	13	11	177
35-44	80	8	11	172
45-54	77	15	8	186
55-64	76	9	15	139
65 lat i więcej	66	14	19	179
Miejsce zamieszkania				
Wieś	73	13	13	376
Miasto do 20 tys.	75	13	12	125
20-100 tys.	78	11	11	197
101-500 tys.	80	9	11	193
501 tys.i więcej mieszk.	82	9	8	116
Wykształcenie				
Podstawowe	69	14	18	290
Zasadnicze zawodowe	76	13	10	258
Średnie	80	10	10	350
Wyższe	88	8	5	109
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	87	8	5	56
Prac.umysł.niż.szczebła	84	10	5	103
Pracownicy fiz.- umysł.	80	10	10	75
Robotnicy wykwalifikowani	79	14	6	99
Robotnicy niewykwalifik.	66	19	15	41
Rolnicy	81	11	7	53
Pracujący na własny rach.	80	7	13	28
Bierni zawodowo				
Renciści	75	11	14	99
Emeryci	69	12	19	214
Uczniowie i studenci	89	4	8	77
Bezrobotni	73	12	14	118
Gospodynie domowe i inni	65	21	13	45
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	82	10	8	143
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	81	10	9	84
sekt. pryw. poza rolnict.	80	13	7	173
prywatnym gosp. rolnym	81	12	7	55
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	76	15	9	133
301-500	69	14	16	173
501-900	78	10	12	205
901-1200	83	11	6	84
Powyżej 1200 zł	84	11	5	59
Ocena własnych war. mater.				
Złe	69	14	18	311
Średnie	76	12	12	426
Dobre	87	8	5	270
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	71	15	13	73
Raz w tygodniu	78	11	11	538
1-2 razy w miesiącu	80	11	10	134
Kilka razy w roku	74	14	13	164
W ogóle nie uczestniczy	73	11	16	98
Poglądy polityczne				
Lewica	85	9	6	118
Centrum	80	12	8	286
Prawica	79	12	9	330
Trudno powiedzieć	67	12	21	273

Tabela 2. Przeczytam Panu(i) dwie opinie dotyczące życia społecznego w Polsce. Chcielibyśmy, aby wybrał(a) Pan(i) tę opinię, która jest bliższa Pana(i) poglądom. 1 - Ludzie tacy jak ja nawet działając wspólnie z innymi nie są w stanie pomóc potrzebującym ani rozwiązać problemów swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta; 2 - Ludzie tacy jak ja działając wspólnie z innymi mogą pomóc potrzebującym lub rozwiązać niektóre problemy swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta (%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	26	63	11	1007
Płeć				
Mężczyźni	27	64	9	479
Kobiety	25	62	13	528
Wiek				
18-24 lat	21	73	6	154
25-34	21	71	8	177
35-44	31	60	10	172
45-54	26	63	11	186
55-64	28	61	12	139
65 lat i więcej	28	53	19	179
Miejsce zamieszkania				
Wieś	23	63	14	376
Miasto do 20 tys.	32	50	18	125
20-100 tys.	27	64	9	197
101-500 tys.	26	66	8	193
501 tys.i więcej mieszk.	25	71	4	116
Wykształcenie				
Podstawowe	33	52	15	290
Zasadnicze zawodowe	27	63	10	258
Średnie	23	67	10	350
Wyższe	13	80	6	109
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	7	87	6	56
Prac.umysł.niż.szczebla	19	74	7	103
Pracownicy fiz.- umysł.	29	64	7	75
Robotnicy wykwalifikowani	34	57	9	99
Robotnicy niewykwalifik.	53	45	3	41
Rolnicy	15	75	10	53
Pracujący na własny rach.	6	84	10	28
Bierni zawodowo				
Renciści	25	53	22	99
Emeryci	28	56	16	214
Uczniowie i studenci	23	73	5	77
Bezrobotni	34	57	9	118
Gospodynie domowe i inni	19	64	17	45
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	20	76	4	143
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	33	61	6	84
sekt. pryw. poza rolnict.	25	66	9	173
prywatnym gosp. rolnym	18	74	8	55
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	26	65	9	133
301-500	29	56	14	173
501-900	23	67	11	205
901-1200	26	71	3	84
Powyżej 1200 zł	14	80	6	59
Ocena własnych war. mater.				
Złe	33	55	13	311
Średnie	28	60	12	426
Dobre	14	78	7	270
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	22	65	13	73
Raz w tygodniu	23	67	11	538
1-2 razy w miesiącu	34	57	9	134
Kilka razy w roku	24	63	12	164
W ogóle nie uczestniczy	37	51	12	98
Poglądy polityczne				
Lewica	29	65	7	118
Centrum	27	68	5	286
Prawica	22	68	10	330
Trudno powiedzieć	28	51	21	273

Tabela 3. Czy zna Pan(i) jakąś osobę spoza swojej rodziny, której gotów (gotowa) był(a)by Pan(i) pożyczyć jakąś rzecz mającą dla Pana(i) dużą wartość (np. samochód, maszynę rolniczą itp.)?

(%)

	Tak, znam	Nie, nie znam	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	58	39	3	1007
Płeć				
Mężczyźni	61	37	2	479
Kobiety	55	41	4	528
Wiek				
18-24 lat	77	21	2	154
25-34	70	27	4	177
35-44	63	34	2	172
45-54	57	41	2	186
55-64	49	49	2	139
65 lat i więcej	30	63	6	179
Miejsce zamieszkania				
Wieś	56	40	4	376
Miasto do 20 tys.	48	51	1	125
20-100 tys.	65	33	2	197
101-500 tys.	56	39	5	193
501 tys.i więcej mieszk.	63	36	1	116
Wykształcenie				
Podstawowe	40	56	4	290
Zasadnicze zawodowe	58	40	2	258
Średnie	67	30	3	350
Wyższe	74	24	2	109
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	78	18	4	56
Prac.umysł.niż.szczebla	75	24	1	103
Pracownicy fiz.- umysł.	66	31	3	75
Robotnicy wykwalifikowani	56	42	1	99
Robotnicy niewykwalifik.	64	34	2	41
Rolnicy	68	30	2	53
Pracujący na własny rach.	69	27	3	28
Bierni zawodowo				
Renciści	36	60	4	99
Emeryci	36	58	5	214
Uczniowie i studenci	84	15	1	77
Bezrobotni	57	40	3	118
Gospodynie domowe i inni	59	39	2	45
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	72	25	2	143
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	61	36	2	84
sekt. pryw. poza rolnict.	69	29	2	173
prywatnym gosp. rolnym	70	26	4	55
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	61	35	3	133
301-500	58	39	4	173
501-900	53	42	5	205
901-1200	56	44	0	84
Powyżej 1200 zł	75	25	0	59
Ocena własnych war. mater.				
Złe	51	45	4	311
Średnie	57	40	3	426
Dobre	67	31	3	270
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	49	47	4	73
Raz w tygodniu	57	41	3	538
1-2 razy w miesiącu	57	40	4	134
Kilka razy w roku	61	35	4	164
W ogóle nie uczestniczy	64	33	3	98
Poglądy polityczne				
Lewica	61	35	4	118
Centrum	60	38	2	286
Prawica	61	38	1	330
Trudno powiedzieć	49	45	6	273

Tabela 4. Czy zna Pan(i) jakąś osobę spoza swojej rodziny, której gotów (gotowa) był(a)by Pan(i) pomagać w dobrowolnej i nieodpłatnej pracy dla środowiska, osiedla, wsi czy miasta albo na rzecz potrzebujących?

(%)

	Tak, znam	Nie, nie znam	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	49	45	6	1006
Płeć				
Mężczyźni	52	44	5	479
Kobiety	47	46	7	527
Wiek				
18-24 lat	52	46	3	154
25-34	57	37	6	177
35-44	53	42	5	172
45-54	54	40	6	186
55-64	48	48	4	138
65 lat i więcej	32	59	10	179
Miejsce zamieszkania				
Wieś	49	44	8	376
Miasto do 20 tys.	45	50	5	125
20-100 tys.	53	40	7	197
101-500 tys.	49	48	3	193
501 tys.i więcej mieszk.	50	47	3	116
Wykształcenie				
Podstawowe	30	61	10	290
Zasadnicze zawodowe	51	45	4	258
Średnie	58	37	4	349
Wyższe	69	28	3	109
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	67	31	2	56
Prac.umysł.niż.szczebła	66	29	5	103
Pracownicy fiz.- umysł.	53	46	2	75
Robotnicy wykwalifikowani	49	46	5	99
Robotnicy niewykwalifik.	42	53	5	41
Rolnicy	58	34	8	53
Pracujący na własny rach.	73	23	4	28
Bierni zawodowo				
Renciści	46	46	8	98
Emeryci	34	58	8	214
Uczniowie i studenci	52	45	4	77
Bezrobotni	47	47	5	118
Gospodynie domowe i inni	49	44	7	45
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	65	31	4	143
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	58	40	3	84
sekt. pryw. poza rolnict.	52	44	4	173
prywatnym gosp. rolnym	58	35	7	55
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	55	37	7	133
301-500	47	47	6	173
501-900	47	48	5	205
901-1200	54	42	4	84
Powyżej 1200 zł	77	23	0	59
Ocena własnych war. mater.				
Złe	43	51	6	310
Średnie	47	46	7	426
Dobre	61	36	3	270
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	49	41	10	73
Raz w tygodniu	51	43	6	537
1-2 razy w miesiącu	46	48	6	134
Kilka razy w roku	49	47	5	164
W ogóle nie uczestniczy	44	52	4	98
Poglądy polityczne				
Lewica	48	49	2	118
Centrum	53	43	4	286
Prawica	58	39	3	329
Trudno powiedzieć	35	53	12	273

Tabela 5. Czy zna Pan(i) jakąś osobę spoza swojej rodziny, z którą gotów (gotowa) był(a)by Pan(i) wspólnie prowadzić działalność gospodarczą (być wspólnikiem)?

(%)

	Tak, znam	Nie, nie znam	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	42	53	5	1007
Płeć				
Mężczyźni	47	49	4	479
Kobiety	36	56	7	528
Wiek				
18-24 lat	59	37	4	154
25-34	53	39	8	177
35-44	47	50	3	172
45-54	45	53	3	186
55-64	36	56	8	139
65 lat i więcej	12	80	9	179
Miejsce zamieszkania				
Wieś	40	53	7	376
Miasto do 20 tys.	34	56	9	125
20-100 tys.	47	47	6	197
101-500 tys.	43	53	4	193
501 tys.i więcej mieszk.	43	56	1	116
Wykształcenie				
Podstawowe	25	67	8	290
Zasadnicze zawodowe	43	51	5	258
Średnie	47	47	5	350
Wyższe	63	34	3	109
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	62	36	2	56
Prac.umysł.niż.szczebła	58	39	3	103
Pracownicy fiz.- umysł.	56	41	3	75
Robotnicy wykwalifikowani	41	52	7	99
Robotnicy niewykwalifik.	30	66	5	41
Rolnicy	47	51	2	53
Pracujący na własny rach.	68	32	0	28
Bierni zawodowo				
Renciści	30	63	7	99
Emeryci	19	73	9	214
Uczniowie i studenci	66	27	6	77
Bezrobotni	43	51	6	118
Gospodynie domowe i inni	35	57	8	45
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	53	44	2	143
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	53	40	7	84
sekt. pryw. poza rolnict.	52	45	3	173
prywatnym gosp. rolnym	44	54	2	55
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	48	48	4	133
301-500	41	54	5	173
501-900	36	57	6	205
901-1200	43	56	1	84
Powyżej 1200 zł	61	39	0	59
Ocena własnych war. mater.				
Złe	37	58	5	311
Średnie	40	54	6	426
Dobre	49	46	5	270
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	31	60	9	73
Raz w tygodniu	43	51	6	538
1-2 razy w miesiącu	38	53	8	134
Kilka razy w roku	38	58	4	164
W ogóle nie uczestniczy	51	46	3	98
Poglądy polityczne				
Lewica	48	49	3	118
Centrum	45	51	4	286
Prawica	47	49	4	330
Trudno powiedzieć	29	60	11	273

Tabela 6. Czy zna Pan(i) jakąś osobę spoza swojej rodziny, której gotów (gotowa) był(a)by Pan(i) aktywnie pomagać w zostaniu radnym, posłem itp.?

(%)

	Tak, znam	Nie, nie znam	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	36	59	5	1007
Płeć				
Mężczyźni	39	57	4	479
Kobiety	34	60	7	528
Wiek				
18-24 lat	34	60	6	154
25-34	36	55	9	177
35-44	41	56	3	172
45-54	43	54	3	186
55-64	38	59	3	139
65 lat i więcej	25	67	8	179
Miejsce zamieszkania				
Wieś	39	54	7	376
Miasto do 20 tys.	31	62	7	125
20-100 tys.	42	53	6	197
101-500 tys.	32	66	2	193
501 tys.i więcej mieszk.	28	67	5	116
Wykształcenie				
Podstawowe	25	68	8	290
Zasadnicze zawodowe	37	60	3	258
Średnie	43	52	5	350
Wyższe	41	52	6	109
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	35	63	2	56
Prac.umysł.niż.szczebła	48	48	4	103
Pracownicy fiz.- umysł.	37	60	4	75
Robotnicy wykwalifikowani	34	60	5	99
Robotnicy niewykwalifik.	30	63	7	41
Rolnicy	58	42	0	53
Pracujący na własny rach.	38	56	7	28
Bierni zawodowo				
Renciści	36	58	7	99
Emeryci	25	67	7	214
Uczniowie i studenci	38	54	8	77
Bezrobotni	34	62	4	118
Gospodynie domowe i inni	44	51	5	45
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	46	52	2	143
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	40	57	3	84
sekt. pryw. poza rolnict.	33	61	6	173
prywatnym gosp. rolnym	56	42	2	55
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	45	51	4	133
301-500	35	60	5	173
501-900	34	61	6	205
901-1200	39	59	2	84
Powyżej 1200 zł	44	52	4	59
Ocena własnych war. mater.				
Złe	35	61	4	311
Średnie	35	59	6	426
Dobre	39	55	6	270
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	30	64	6	73
Raz w tygodniu	39	56	5	538
1-2 razy w miesiącu	33	60	7	134
Kilka razy w roku	35	60	6	164
W ogóle nie uczestniczy	32	64	4	98
Poglądy polityczne				
Lewica	35	62	2	118
Centrum	37	59	4	286
Prawica	43	54	3	330
Trudno powiedzieć	26	63	11	273

Tabela 7. Nasilenie gotowości do współpracy z ludźmi spoza swojej rodziny. 1 - Respondenci niewykazujący żadnej gotowości do współpracy; 2 - deklarujący gotowość do współpracy w jednej dziedzinie; 3 - deklarujący gotowość do współpracy w dwóch dziedzinach; 4 - deklarujący gotowość do współpracy w trzech dziedzinach; 5 - deklarujący gotowość do współpracy w czterech dziedzinach

(%)

	1	2	3	4	5	Liczba osób
Ogółem	30	16	16	17	21	1007
Płeć						
Mężczyźni	25	17	17	18	24	479
Kobiety	34	15	15	17	19	528
Wiek						
18-24 lat	15	19	21	18	26	154
25-34	20	15	17	22	25	177
35-44	24	15	21	15	26	172
45-54	29	13	14	17	27	186
55-64	35	16	9	23	17	139
65 lat i więcej	54	15	14	11	6	179
Miejsce zamieszkania						
Wieś	31	14	17	14	23	376
Miasto do 20 tys.	36	20	13	13	19	125
20-100 tys.	25	13	14	25	22	197
101-500 tys.	29	15	19	19	18	193
501 tys.i więcej mieszk.	27	20	16	17	20	116
Wykształcenie						
Podstawowe	48	18	12	10	12	290
Zasadnicze zawodowe	28	15	19	15	23	258
Średnie	21	15	17	21	26	350
Wyższe	11	12	21	30	26	109
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	9	16	22	30	23	56
Prac.umysł.niż.szczebla	13	13	21	20	33	103
Pracownicy fiz.- umysł.	26	12	14	19	29	75
Robotnicy wykwalifikowani	27	18	24	10	21	99
Robotnicy niewykwalifik.	30	23	16	14	17	41
Rolnicy	22	12	12	19	35	53
Pracujący na własny rach.	9	10	30	25	26	28
Bierni zawodowo						
Renciści	44	17	7	14	18	99
Emeryci	49	16	13	15	7	214
Uczniowie i studenci	11	15	25	21	28	77
Bezrobotni	30	19	13	16	22	118
Gospodynie domowe i inni	34	12	10	22	23	45
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	14	13	22	23	28	143
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	21	18	17	16	28	84
sekt. pryw. poza rolnict.	22	16	21	16	25	173
prywatnym gosp. rolnym	22	14	12	20	33	55
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	24	15	16	17	28	133
301-500	29	18	17	15	21	173
501-900	34	17	15	15	20	205
901-1200	26	16	16	22	20	84
Powyżej 1200 zł	11	11	20	26	32	59
Ocena własnych war. mater.						
Złe	35	16	15	15	18	311
Średnie	32	15	16	16	21	426
Dobre	20	16	17	22	25	270
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	40	14	13	13	19	73
Raz w tygodniu	29	14	17	17	23	538
1-2 razy w miesiącu	29	22	15	15	19	134
Kilka razy w roku	28	19	13	25	16	164
W ogóle nie uczestniczy	29	14	20	13	25	98
Poglądy polityczne						
Lewica	24	16	25	16	20	118
Centrum	27	15	17	19	23	286
Prawica	24	14	15	22	25	330
Trudno powiedzieć	41	19	14	11	15	273